

Nr 149

Utlåtande i anledning av väckta motioner om rätt för justitieråd och regeringsråd att åtaga sig skiljemannauppdrag m. m.

(5:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Alexanderson* (I: 122) och den andra inom andra kammaren av herr *Källenius m. fl.* (II: 153), har hemställts att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att företaga sådan ändring i statens allmänna avlöningsreglemente, att med tjänst som justitieråd eller regeringsråd må kunna förenas skiljemannauppdrag ävensom ordförande- eller ledamotskap i villkors- eller skadeprövningsnämnd inom försäkringsväsendet.

Beträffande motiveringen för ifrågavarande förslag får utskottet hänvisa till motionen II: 153.

Over förevarande motioner har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, utlåtanden avgivits av *högsta domstolens ledamöter, regeringsrättens ledamöter, justitiekanslersämbetet och försäkringsinspektionen*, varjämte *Sveriges akademikers centralorganisation och Sveriges industriförbund* begagnat sig av erhållet tillfälle att yttra sig över motionerna.

Samtliga ifrågavarande yttranden fogas som *bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. Enligt 7 § B. statens allmänna avlöningsreglemente får med tjänst såsom justitieråd eller regeringsråd icke förenas tjänstebefattning eller uppdrag som avses i A. 1 mom. samma paragraf — hit är bl. a. att hänföra ordförande- eller ledamotskap i de inom försäkringsväsendet förekommande villkors- och skadeprövningsnämnderna — och inte heller skiljemannauppdrag. Förbudet, som tillkom år 1926, är ovillkorligt. Det motiverades på sin tid med att åtagande av här avsedda uppdrag ej kunde anses förenligt med den ställning ifrågavarande ämbetsmän intar i egenskap av utövare av landets högsta domarmakt.

Motionärerna, som finner de nuvarande bestämmelserna otidsenliga, påyrkar sådan ändring i avlöningsreglementet att med tjänst som justitie- eller regeringsråd må kunna förenas skiljemannauppdrag samt ordförande- eller ledamotskap i villkors- eller skadeprövningsnämnd inom försäkringsväsendet. Till stöd härför anförs att praxis vid de allmänna domsto-

larna å ena sidan och inom skiljedomsverksamheten å den andra kan komma att följa olika linjer till skada för rättssäkerheten. Genom ett hävande av det nuvarande förbudet skulle en sådan utveckling kunna hejdas eller åtminstone begränsas. Vidare skulle tillfälle beredas justitie- och regeringsråden att liksom andra domare till gagn för rättskipningen förskaffa sig erfarenhet från rättsområden som kommit att bli alltmer främmande för domstolarna. Det sagda skulle enligt motionärerna ha sin giltighet även i fråga om uppdrag som ordförande eller ledamot i de inom försäkringsväsendet förekommande villkors- och skadeprövningsnämnderna.

I anledning av motionsyrkandet vill utskottet erinra om att frågan om en uppmjukning av här ifrågavarande bestämmelse i avlöningsreglementet tidigare vid flera tillfällen behandlats av riksdagen. År 1946 väcktes sålunda motioner om att justitie- och regeringsråden borde, på sätt föreskrivits beträffande häradshövdingar och vattenrättsdomare, få åta sig ordförandeskap i skiljenämnd eller uppdrag såsom ensam skiljedomare. Motionerna föranledde inte någon åtgärd från riksdagens sida. Ett av Kungl. Maj:t år 1947 i proposition angående nytt avlöningsreglemente framlagt förslag av i princip samma innebörd avvisades av riksdagen. Slutligen blev ett år 1951 motionsvis framfört förslag i ämnet likaså avslaget.

I de över de nu föreliggande motionerna avgivna remissyttrandena har den väckta frågan blivit ingående belyst från olika utgångspunkter. Motionärernas förslag kan emellertid knappast sägas ha rönt allmänt instämmande från de hörda instansernas sida. Särskilt intresse knyter sig naturligt nog till de synpunkter som anförts i yttrandena från ledamöterna av högsta domstolen och regeringsrätten. Tjugo av högsta domstolens ledamöter gör visserligen det uttalandet att de nuvarande bestämmelserna är ur befattningshavarens synvinkel alltför restriktiva och av sådan anledning i behov av översyn. Uttalandet präglas dock i betydelsefulla hänseenden av stor tvekan ur allmänt principiell synpunkt inför tanken på en ändring av den åsyftade innebörden. En liknande tankegång kan sägas komma till uttryck i yttrandet från de sex ledamöter av regeringsrätten som anser att motionerna inte bör bifallas.

För egen del kan utskottet inte finna att, sedan frågan senast behandlades av riksdagen, några sådana omständigheter tillkommit som motiverar ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida. Till detta bör läggas ytterligare en — av justitiekanslersämbetet åberopad — omständighet av betydelse i sammanhanget. Enligt direktiven för domstolskommittén har denna att överväga att inom domstolsväsendets ram tillskapa ett processinstitut som skulle kunna erbjuda ett konkurrenskraftigt alternativ till skiljemannaförfarandet. Denna fråga har uppenbarligen samband med det nu väckta spørsmålet. Vidare är att märka att frågan om en översyn av reglerna om bl. a. domares rätt att inneha bisysslor bragts under Kungl. Maj:ts prövning genom en av riksdagens justitieombudsman i följd avläten fram-

ställning. Att riksdagen under angivna förhållanden nu skulle ta saklig ställning till den i motionsyrkandet avsedda frågan synes utskottet svårligen kunna komma i fråga.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 122 och II: 153 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 3 november 1964

På statsutskottets vägnar:

EMIL NÄSSTRÖM

Närvarande: se under utlåtandet nr 151.

Remissyttranden över motionerna I: 122 och II: 153**Högsta domstolens ledamöter**

Tjugo justitieråd — vilka förklarat sig ha inskränkt sig till att behandla motionerna såvitt de tar sikte på justitieråden — har enat sig om följande yttrande.

Enligt 7 § B i statens allmänna avlöningsreglemente gäller, att med tjänst såsom justitieråd icke må, bortsett från vissa angivna fall, förenas tjänstebefattning eller uppdrag, som är jämförligt med tjänstebefattning, eller uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk, bolag, förening eller inrättning, som har till ändamål att driva rörelse inom industri, handel, transport-, bank- eller försäkringsväsen eller annan näringsgren eller vars verksamhet eljest har huvudsakligen ekonomiskt syfte; med sådan tjänst må ej heller förenas skiljemannauppdrag. Förbudet är absolut. Motsvarighet saknas således till den för statens befattningshavare i allmänhet förefintliga möjligheten att utverka tillstånd att innehava tjänstebefattningar eller uppdrag som eljest äro förbjudna. Bestämmelsen är bindande också för Kungl. Maj:t, som alltså icke äger lämna justitieråd sådant uppdrag som omfattas av bestämmelsen. Dennas räckvidd är i vissa avseenden osäker. Det är sålunda tveksamt vad som ingår under uttrycket uppdrag som är jämförligt med tjänstebefattning. Huru det i förevarande hänseende förhåller sig med vissa uppdrag såsom ordförande eller ledamot i skadeprovsnämnd inom försäkringsväsendet kan icke sägas vara helt klart.

Genom motionerna åsyftas att få till stånd sådan ändring av den anförda bestämmelsen, att möjlighet skulle öppnas för justitieråd att vara skiljeman och att innehava uppdrag såsom ordförande eller ledamot i villkors- eller skadeprovsnämnd inom försäkringsväsendet. Till stöd härför hava motionärerna i första hand åberopat, att rättstvister inom betydande områden av näringslivet numera i stor utsträckning prövas icke av domstol utan av skiljemän samt att praxis vid domstolarna och inom skiljedomsverksamheten kan komma att löpa efter olika utvecklingslinjer till skada för rättsordningens stabilitet. Motionärernas tanke synes vara att genom den föreslagna ändringen en dylik utveckling skulle kunna motverkas eller begränsas.

Otvivelaktigt förhåller det sig så att rättstvister på näringslivets område i betydande omfattning avgöras genom skiljemannaförfarande eller eljest utan anlitan av domstol. Huruvida detta medfört att utvecklingen av praxis gått i sär med rättsosäkerhet som följd undandraget sig vårt bedömande. Därest en dylik utveckling eller tendens till en sådan skulle finnas, är det önskvärt att den brytes. Däremot framstår som tvivelaktigt, huruvida ett genomförande av motionärernas förslag skulle vara särdeles verksamt i detta hänseende. Varken skiljemannapraxis eller domstolspraxis kan antagas bliva i någon nämnvärd grad påverkad av att justitieråd deltagit i ett eller annat skiljemannaförfarande. För att en verklig

samordning skulle komma till stånd torde erfordras, att justitieråden verkade såsom skiljemän i en omfattning, som av praktiska skäl är utesluten och för övrigt skulle ingiva allvarliga betänkligheter. En annan lösning synes vara att söka så anpassa domstolsförfarandet att det tillgodoser de önskemål, främst om snabbhet, som näringslivet ställer, och därigenom skapa underlag för en domstolspraxis, tillräckligt omfattande och representativ för att i väsentlig mån bliva vägledande även vid tvisters avgörande utom rätta. I anslutning härtill må erinras om att bland de frågor som uppdragits åt domstolskommittén ingår spörsmålet att inom domstolsväsendets ram åvägbringa ett processinstitut, som skulle kunna erbjuda ett åtminstone i många fall användbart alternativ till skiljemanna-förfarandet. Såvitt gäller den praxis som utbildas genom de åsyftade nämnderna inom försäkringsväsendet torde det vara lättare att på den av motionärerna anvisade vägen åstadkomma, att denna praxis och domstolspraxis bliva likartade.

Motionärerna framhålla vidare, att genom förslaget tillfälle skulle beredas justitieråden att vinna erfarenhet från rättsområden, som kommit att bliva allt mera främmande för domstolarna. I anledning härav må framhållas, att gällande ordning medför att, sedan någon blivit justitieråd, han inom det område, på vilket den förut återgivna bestämmelsen i avlöningsreglementet äger tillämpning, är förhindrad att samla erfarenhet på det sätt som är mest givande, nämligen genom egen aktiv verksamhet. Detta är otvivelaktigt att anse såsom en låt vara nödvändig men icke lycklig följd av bestämmelsen. Från allmän synpunkt får därför i och för sig anses önskvärt att, så långt det är förenligt med syftemålen bakom bestämmelsen, begränsa denna följdverkan. Att uppdrag av den art som avses i motionerna kunna giva värdefulla erfarenheter är obestridligt. Emellertid är bestämmelsen i avlöningsreglementet vittomfattande. De i motionerna berörda uppdragen utgöra blott ett par av de många arter av uppdrag å vilka bestämmelsen är tillämplig. Det synes kunna vara föremål för tvekan, huruvida det är angelägnare att bereda justitieråden tillfälle att berika sin erfarenhet på de områden som avses med motionerna än på andra. Den kunskap som vinnes genom skiljemannaverksamhet och inom försäkringsväsendets nämnder torde, trots allt, vara ganska likartad den som domstolsarbetet ger. Man kan peka på andra områden av samhällslivet som kunna skänka för domstolsarbetet minst lika betydelsefulla erfarenheter, exempelvis bankväsendet, statlig förvaltning och socialvård. Problemet är att bedöma ur en vidare synvinkel än den motionärerna anlagt.

Omständigheter kunna emellertid också andragas som tala emot en ändring av gällande ordning eller som i allt fall kunna åberopas för en begränsning av reformen. Bestämmelsen i avlöningsreglementet avser att säkerställa att arbetet i domstolen ej eftersättes på grund av andra uppgifter samt att ledamöterna komma att intaga en absolut fri och oberoende ställning, något som är av utomordentlig betydelse för att domstolen skall åtnjuta förtroende. Det kan hävdas, att dessa syften bäst tillgodoses genom en bestämmelse sådan som den nu gällande. Om en uppmjukning finnes böra ske — genom införande av mera nyanserade regler eller genom att frågan i större eller mindre utsträckning överlämnas till domstolsledamöternas eget bedömande — få likväl självfallet de allmänna intressen man velat skydda med den nuvarande bestämmelsen icke eftersättas.

Det anförda leder till att — såsom motionärerna också antytt — justitieråden på grund av arbetsbelastningen i domstolen kunna väntas stå till förfogande för uppgifter utom tjänsten endast i begränsad utsträckning. Vidare måste sådan återhållsamhet iakttagas, att grund saknas för varje misstanke om ekonomiskt beroende av någon uppdragsgivare eller dennes ombud eller av viss intressegrupp. Önskvärdheten att undvika att sådana situationer skapas, vilka kunna innefatta jäv vid utövningen av domarämbetet, måste verka i samma riktning. Vad särskilt gäller de uppdrag som avses med motionerna synes kunna ifrågasättas, huruvida det alltid är odelat lämpligt att ett justitieråd såsom skiljeman eller i en nämnd inom försäkringsväsendet tager ståndpunkt till och därmed också för framtiden binder sig för viss lösning av en principfråga. Möjligheterna att erhålla en allsidig belysning av ett spörsmål, såsom genom att höra myndigheter och sammanslutningar, torde nämligen icke vara lika goda i en skiljenämnd eller i en nämnd inom försäkringsväsendet som i en rättegång vid domstol. Arbetet i skiljenämnder eller i försäkringsväsendets nämnder torde icke heller i samma grad som verksamheten i högsta domstolen ge tillfälle till det kollegiala tankeutbytet som i många frågor är av så stor betydelse för ett välgrundat ställningstagande.

Även om av orsaker som nu antytts utrymmet för justitierådens sysslande med uppdrag vid sidan om tjänsten är begränsat, finnas dock åtskilliga områden där sådan verksamhet utan någon olägenhet skulle kunna bedrivas. Bestämmelsen i avlöningsreglementet får anses gå längre än vad som är motiverat från allmän synpunkt.

Ur befattningshavarnas personliga synvinkel måste bestämmelsen uppfattas såsom utgörande en inskränkning av deras möjligheter att utnyttja sin fritid. Så långt inskränkningen verkligen är motiverad av hänsyn till tjänsten är intet att säga därom. Men längre gående inskränkningar måste anses obefogade.

Med hänsyn till vad sålunda anförts framstår en översyn av den bestämmelse som åsyftas med motionerna som önskvärd. Översynen bör ej inskränkas till de särskilda frågor som behandlas i motionerna utan avse bestämmelsen i hela dess vidd. I anslutning härtill må erinras om den av justitieombudsmannen hos Kungl. Maj:t gjorda framställningen den 3 juli 1963 om en allmän översyn av bestämmelserna rörande rätten för stats-tjänstemännen att innehava bisysslor, i vilken framställning även den med detta yttrande avsedda bestämmelsen något beröres. Med det ståndpunkts-tagande som här skett synes anledning icke föreligga att nu ingå på en närmare bedömning av de problem som kunna bli aktuella vid en översyn.

Tre justitieråd har — med tillstyrkan att de ifrågavarande författningsbestämmelserna underkastas en översyn i här angivet syfte — enat sig om följande yttrande.

Det är en betydande olägenhet, att rättsskipningen i tvistemål kommit att uppdelas på två skilda områden, domstolsväsendet och skiljedomsverksamheten, vilka hava alltför ringa förbindelse med varandra. Det är självfallet olämpligt, att ledamöterna i högsta domstolen icke äga någon förstahandskännedom om utvecklingen på det sistnämnda rättsområdet, än mindre någon möjlighet att påverka denna utveckling.

Även de i motionerna berörda nämnderna inom försäkringsväsendet representera ett viktigt utomrättsligt verksamhetsområde med nära anknyt-

ning till domstolarnas befattning med skadestandsfrågor. Icke heller inom detta område hava högsta domstolens ledamöter tillfälle att berika sin erfarenhet angående den stora massan försäkringstvister, till båtнад för de relativt få skadestandsmål, som handläggas i domstolen.

Såsom motionärerna anfört skulle med hänsyn till arbetsbördan ledamöterna endast hava begränsad möjlighet att mottaga uppdrag av de slag som här nämnts, men även en ringa förbättring av kommunikationerna mellan de olika områden av rättslivet, varom här är fråga, skulle vara av värde.

Det kan nämnas, att i Danmark och Norge de högsta domstolarnas ledamöter äro oförhindrade att mottaga uppdrag, varom här är fråga.

Såvitt angår skiljemannauppdrag böra emellertid icke komma i fråga sådana, där uppdraget gives av ena parten i en tvist, utan endast uppdrag som ordförande i skiljenämnd eller som ensam skiljedomare.

Regeringsrättens ledamöter

Sex regeringsråd har enat sig om följande yttrande.

I motionerna ha anförts goda skäl för en ändring av avlöningsreglementet i den föreslagna riktningen. Vad särskilt angår skiljemannauppdrag har Kungl. Maj:t redan i prop. till 1947 års riksdag (nr 281) föreslagit en uppjukning av gällande förbud, en ändring som emellertid då av riksdagen avböjdes. Särskilt om ändringen i avlöningsreglementet förenas med den i 1947 års proposition antydda anmälningsskyldigheten, finna vi icke några vägande betänkligheter mot uppjukningen av gällande förbud föreligga.

Sex regeringsråd har enat sig om följande yttrande.

Frågan om beredande av vidgad möjlighet för innehavare av statliga domarämbeten att åtaga sig skiljemannauppdrag synes oss i väsentlig mån sammanhånga med ett problem av mera allmän natur, nämligen i vad mån det ur de synpunkter, staten har att företräda, är önskvärt att främja en vidgad användning av skiljemannainstitutet. Vissa skäl — inte minst hänsyn till angelägenheten av en rättsutveckling, vilken sker ändamålsenligt samt under den insyn och i de former för tryggande av rättssäkerheten som präglar förfarandet vid domstolarna — torde tala för att rättskipningen så mycket som möjligt sker inom ramen för domstolarnas verksamhet och att skiljemannainstitutets användning i motsvarande mån begränsas. Redan av skäl, som nu anförts, synes det föga välbetänkt att — i varje fall utan att frågan närmare överväges — innehavare av domarämbeten beredas ökade möjligheter att åtaga sig skiljemannauppdrag. Fullgörande av de åligganden, som ankomma på innehavarna av de högsta domarämbetena, torde vidare kräva sådana arbetsinsatser, att det icke framstår såsom obetingat lämpligt att bereda innehavarna möjlighet att vid sidan av ämbetsgörömlägen utöva verksamhet varom här är fråga. I detta hänseende må särskilt framhållas, att justitieråd och regeringsråd icke såsom andra befattningshavare i statens tjänst kunna erhålla tjänstledighet från sina ämbeten för fullgörande av uppdrag utom tjänsten. Slutligen må erinras om att då denna fråga tidigare varit under bedömande det icke ansetts helt förenligt med den obundna ställning, ledamöter av högsta domstolen och regeringsrätten böra intaga, att dessa åtaga sig uppdrag av ifrågakommande art.

I anslutning till det anförda vilja vi göra det uttalandet, att de i motionerna väckta förslagen icke böra bifallas.

Fyra regeringsråd har enat sig om följande yttrande.

Därest riksdagen vid avvägning mellan å ena sidan de skäl som anförts för införandet och bibehållandet av förbudet för justitieråd och regeringsråd att åtaga sig skiljemannauppdrag och övriga i motionerna nämnda uppdrag samt å andra sidan intresset av att justitieråd och regeringsråd kunna anlitas för sådana uppdrag skulle finna skäl tala för att förbudet icke längre bör upprätthållas, ha vi icke något att erinra mot att förbudet upphäves.

Justitiekanslersämbetet

Det lär icke råda delade meningar därom att särskilt på rättskipningsens område, med hänsyn till vikten av att allmänhetens förtroende för våra domares oväld icke rubbas, särskilda regler erfordras beträffande rätten för domare att inneha bisysslor. Huruvida det är sakligt motiverat med sådana skillnader i fråga om olika domargrupperns rätt att åtaga sig bisysslor av vissa slag som nu råder, kan däremot sättas i fråga. Spörsmålet om en översyn av reglerna om bland annat domares rätt till bisysslor är föremål för Kungl. Maj:ts prövning efter en av riksdagens justitieombudsman den 3 juli 1963 till Konungen gjord framställning i ämnet (JO:s ämbetsberättelse år 1964 s. 479 ff).

Med anledning av vad i motionerna uttalas därom, att inom näringslivet uppkommande rättstvister numera i högre grad än tidigare avgöres av skiljeman i stället för att bringas under domstolsprövning, må erinras om, att domstolskommittén enligt sina direktiv (riksdagsberättelsen år 1963 s. 53) skall överväga, huruvida inom domstolsväsendets ram kan åvägabringas ett processinstitut, som kan erbjuda ett användbart alternativ till skiljemannaförfarandet. Om ett dylikt processinstitut kan skapas, är detta tydligen ägnat att påverka bedömandet av frågan om och i vilken utsträckning domare bör åta sig skiljemannauppdrag.

Med hänsyn till att de i motionerna väckta frågorna således redan är urskilda synpunkter under bedömande synes anledning icke föreligga för riksdagen att nu vidtaga särskilda åtgärder i saken.

Försäkringsinspektionen

Frågan om lämpligheten av att med tjänst såsom justitieråd eller regeringsråd få förena skiljemannauppdrag och vissa andra i motionen närmare angivna slag av uppdrag kan ses ur olika synpunkter.

När det gäller innehavare av landets högsta domarämbeten, synes om möjligt ännu mer än i många andra fall böra iakttagas viss återhållsamhet i fråga om vederbörandes möjligheter att med statstjänsten förena sådana inkomstbringande uppdrag som icke meddelats av Kungl. Maj:t eller kan betraktas som ett direkt utflöde av tjänsten. Det är så mycket större skäl att understryka denna synpunkt, eftersom det på vissa andra håll i offentlig förvaltning synes ha gjort sig gällande en tendens att låta förtjänta ämbetsmän åtaga sig inkomstbringande bisysslor, för att den sammanlagda arbetsinkomsten därmed skall nå sådan nivå, att vederbörande vill stanna i offentlig tjänst. Det förefaller emellertid föga rationellt och kan av flera skäl även väcka betänkligheter om ett sådant offentligt rekryteringsintresse tillgodoses på annat sätt än genom att arbetsvillkoren i huvudtjänsten hålles konkurrenskraftiga.

Frågan kan emellertid också betraktas ur synpunkten av i vad mån det är ett allmänt intresse, att det blir tillfälle att förvärva särskilt kvalificerade ämbetsmän för vissa viktiga uppdrag. Och slutligen anmäler sig den synpunkten, huruvida uppdraget, även om det icke är ett direkt utflöde av tjänsten, dock kan ge vederbörande ämbetsmän erfarenheter som blir till gagn i tjänsteutövningen.

Vad först gäller de i motionen omnämnda skiljemannauppdragen vill inspektionen framhålla följande.

I viss mån skulle det vara ägnat att vidga erfarenhetssfären för landets högsta domare, om de finge åtaga sig uppdrag på rättsområden, som ligger utanför domstolsprocessen. Dock vågar inspektionen icke dra den slutsatsen, att detta argument skulle ha sådan tyngd, att det skulle motivera någon ändring av nu gällande regler. Däremot kan det vara större skäl att överväga det motivet, att vissa skiljemannauppdrag kan vara mycket betydelsefulla ur allmän synpunkt och att det stundom kan vara svårt att er hålla andra skiljemän med tillräcklig saklig och formell auktoritet. De höga processkostnaderna synes nämligen ha medfört, att allt fler viktiga delar av den praktiska rättsutvecklingen numera äger rum utanför domstolarna.

Med hänsyn härtill synes en uppmjukning av nuvarande restriktiva regel avseende skiljemannauppdrag böra övervägas. I första hand bör förbudet hävas i den mån det gäller skiljemannauppdrag och andra liknande uppdrag som beror av Kungl. Maj:ts förordnande. Det kan emellertid också i vissa fall föreligga skäl att möjliggöra, att även andra skiljemannauppdrag får innehas av justitieråd och regeringsråd, där uppdraget är av stor allmän betydelse och det dessutom är motiverat, att skiljemannen har ställning som en av landets högsta domare. Ett bestämt villkor för en sådan längre gående uppmjukning av huvudregeln bör dock vara att särskilt tillstånd från Kungl. Maj:t inhämtas i varje enskilt fall och att dylika tillstånd meddelas med stor försiktighet.

Vad därefter angår frågan om rätt att med tjänst som justitieråd eller regeringsråd få förena uppdrag som ordförande eller ledamot i villkors- eller skadeprovsnämnd inom försäkringsväsendet, är inspektionen icke övertygad om att det vore välbetänkt att borttaga nu rådande förbud häremot. Det är riktigt, som motionärerna framhåller, att dessa nämnders verksamhet är av avgörande betydelse för utvecklingen av praxis inom försäkrings- och skadeståndsrätten i den mån den avser ersättning vid personskada, och att det därför vore av vikt att nämnderna hade tillgång till framstående juridisk expertis. Emellertid talar här enligt inspektionens mening önskemålet om, att justitieråd och regeringsråd vid sina domslut skall stå helt obundna av varje tidigare ställningstagande, som kan ha ägt rum i ett ärende, som blir föremål för deras provning, liksom att de skall stå utanför inflytande från varje partsintresse, närmast för att de icke bör tillåtas inneha uppdrag såsom ordförande eller ledamot i villkors- eller skadeprovsnämnd annat än där sådant eller liknande uppdrag meddelas av Kungl. Maj:t.

Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)

Organisationen har som sitt eget överlämnat ett yttrande från Sveriges juristförbund av följande lydelse.

Undantag från principen att statstjänstemän äger rätt att fritt förfoga över fritiden har ansetts påkallade ur två olika synpunkter. Den ena är att

sysslor och uppdrag vid sidan av statstjänsten icke får inverka hindrande på tjänsten. Den andra inskränkningen har sin grund i rättsordningens krav på att privata intressen icke obehörigen får inverka vid tjänstens utövande och att allmänhetens förtroende för myndigheterna icke får rubbas.

De i författningväg vidtagna begränsningarna på detta område är av naturliga skäl mera ingripande för domarna än för andra grupper stats-tjänstemän och dessa har dikterats av omsorgen om att värna domarkårens integritet. Det kan icke råda någon tvekan därom att det ligger i såväl samhällets som domarkårens intresse att domarnas oavhängighet skyddas. Det finns emellertid icke anledning att upprätthålla längre gående inskränkningar i domarnas rätt att inneha bisysslor än som anses vara påkallade med hänsyn härtill. Vidare bör man kunna ställa det kravet på en särslagstiftning av det slag, varom här är fråga, att den grundar sig på enhetliga överväganden.

Enligt nu gällande ordning behandlas som framgår av motionen, skilda domarkategorier olika med avseende på rätten att mottaga skiljemannauppdrag. Denna olikhet i behandlingen inskränker sig icke enbart till förbudet för justitieråd och regeringsråd att över huvud taget åta sig dylika uppdrag. För häradshövding och vattenrättsdomare gäller därjämte den begränsningen, att de endast äger mottaga uppdrag såsom ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljeman medan övriga domare i princip utan inskränkning äger åta sig skiljemannauppdrag.

Vad först gäller frågan om skäl föreligger ur synpunkten att värna domarnas integritet att hindra dessa från att mottaga skiljemannauppdrag vill förbundet erinra om statsutskottets ställningstagande med anledning av en i ärendet väckt motion till 1957 års riksdag (statsutsk. utl. nr 155). I motionen hemställdes om utredning huruvida ovillkorligt förbud borde gälla för att med tjänst såsom domare förena skiljemannauppdrag m. m.

Statsutskottet, som avstyrkte motionen, anförde bl. a. »Vad angår den utgångspunkt för motionsyrkandet som bottenar i det i och för sig oavvisliga kravet på domarnas från partsintressen helt oberoende ställning, må det här vara tillfyllest att peka på ett uttalande från en av hovrätterna att denna inte kunnat finna att rådande förhållanden varit ägnade att skapa ens någon misstanke om bristande oväld.» Riksdagen gjorde icke någon ändring i statsutskottets förslag.

Det kan följaktligen icke med fog göras gällande att domares åtagande såsom skiljeman kan ge anledning till grundade misstankar om domares objektivitet och oberoende.

I flera yttranden i anledning av motionen uppmärksammades den bristande enhetlighet som utmärker gällande bestämmelser med inskränkningar i domarnas rätt att inneha bisysslor. Justitiekanslern framhöll sålunda att en betydande oenhetlighet var rådande på området och att åtskillnaden mellan de olika kategorierna av domare icke i allo eller ens väsentligen var i och för sig sakligt motiverad. Liknande synpunkter framfördes i hovrätternas yttranden. Sålunda framhöll hovrätten över Skåne och Blekinge att det inte fanns anledning att låta lagmän inta en särställning ifråga om skiljemannauppdragen utan att alla domare torde behandlas lika i detta hänseende. Samma regler bör gälla vare sig domaren tillhör högsta domstolen, hovrätt, häradsrätt eller rådhusrätt. Förbundet kan helt instämma i dessa synpunkter. Inför förstatligandet av rådhusrätterna framstår det såsom särskilt angeläget att åvägabringa överensstämmelse i de bestämmelser i nu berörda hänseende som gäller för underrättsdomarna.

I likhet med motionärarna har förbundet på ovan redovisade grunder kommit till den uppfattningen att några bärande skäl för det rådande förbudet för justitieråd och regeringsråd att mottaga skiljemannauppdrag icke föreligger.

I direktiven till domstolskommittén anföres bl. a. att utredningen bör överväga att inom domstolsorganisationens ram skapa ett konkurrenskraftigt alternativ till skiljemannainstitutet.

Något förslag i ärendet har ännu inte framlagts. Det är emellertid knappast troligt att de resultat som kan bli följden av domstolskommitténs överväganden kan komma att beröva skiljemannainstitutet den ställning som det för närvarande intager i svenskt rättsliv. I betraktande härav synes det vara till fördel för rättsordningen, att möjligheter öppnas att anlita våra främsta domare i skiljemannaförfarandet.

Som redan framhållits företer emellertid de bestämmelser som reglerar domares rätt att åtaga sig skiljemannauppdrag jämväl i andra hänseenden brister som förbundet anser det angeläget att snarast undanröja. Förbundet vill därför föreslå att det företages en översyn av dessa bestämmelser med beaktande av vad som här anförts.

Vad slutligen gäller frågan om justitieråd och regeringsråd skall äga rätt att mottaga uppdrag såsom ordförande och ledamot i de inom försäkringsväsendet förekommande villkors- och skadeprövningsnämnderna ligger saken något annorlunda till. Dessa uppdrag har nämligen ansetts jämförliga med tjänstebefattning. I avlöningsreglementet stadgas ett ovillkorligt förbud mot att med tjänst såsom justitieråd och regeringsråd förena tjänstebefattning. Med hänsyn härtill förefaller det förbundet mindre lämpligt att utan föregående utredning och med utgångspunkt endast från det nu aktuella fallet avgöra om avvikelse skall medgivas från det i avlöningsreglementet stadgade förbudet. Förbundet vill för den skull föreslå att frågan om och i vilken mån det i 7 § B i statens allmänna avlöningsreglemente stadgade förbudet att med tjänst såsom justitieråd och regeringsråd förena tjänstebefattning eller uppdrag som i paragrafens 1 mom. anges bör jämkas skall hänskjutas till särskild utredning.

Sveriges industriförbund

Skiljedomsinstitutet utgör ett viktigt komplement till den ordinarie domstolsprövningen. Vid upprättandet av avtal inom näringslivet har skiljedomsklausuler fått en alltmer ökad användning. Även om flertalet tvister löses utan att skiljedomsförfarande behöver tillgripas, är det ur rättssäkerhetssynpunkt önskvärt, att garantier finnes för att gällande rättsprinciper tillämpas samt att rättstillämpningen blir enhetlig. På grund härav är det angeläget att det inom skiljenämnden finnes någon representant med kvalificerad erfarenhet av dömande verksamhet. Det har emellertid stundom visat sig svårt att i tillräcklig omfattning rekrytera skiljemän med sådan erfarenhet. En utökning av antalet domare, som äger rätt åtaga sig skiljemannauppdrag, till att omfatta jämväl domare från rikets högsta dömande instanser, får därför anses önskvärd ur näringslivets synpunkt. Vid internationella tvister torde möjligheten att från svensk sida kunna utse ett justitieråd eller ett regeringsråd till skiljeman vara särskilt värdefullt.

Förbundet, som finner övervägande skäl tala för att tillåta justitie- och regeringsråd att åtaga sig såväl skiljemannauppdrag som ordförande- eller ledamotskap i villkors- eller skadeprövningsnämnd inom försäkringsväsendet, får därför tillstyrka bifall till motionärernas yrkande.